

Guía práctica da abordaxe dos trastornos do sono

AUTORES: Vilela Pájaro, Álvaro; Amat i Camats, Gemma; Pujol Salud, Jesús.

AiFiCC | ASSOCIACIÓ D'INFERMERIA
FAMILIAR I COMUNITÀRIA
DE CATALUNYA

SES
Sociedad Española de Sueño

 Generalitat de Catalunya
Departament de Salut

Os trastornos do sono constitúen un grupo moi numeroso e heteroxéneo de procesos, relacionados coa dificultade para poder durmir. As queixas sobre o sono na consulta, sitúannos ante un escenario clínico onde se podería detectar oitenta tipos diferentes de enfermidades, que son as descritas na Internacional Classification of Sleep Disorders (ICSD).

INSOMNIO:

Dificultade persistente do inicio do sono, o un deterioro da duración, a consolidación ou a calidade do mesmo que se produce a pesares de dispoñer das axeitadas oportunidades e circunstancias para obter un sono de calidade, e ademais tradúcese, de algunha maneira, en afectación sintomática do funcionamento do individuo durante o día. Chega a afectar ao 33% da poboación.

TRASTORNOS RESPIRATORIOS DO SONO:

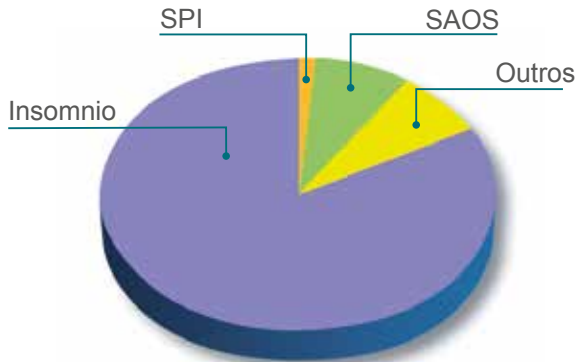
O máis coñecido e o Síndrome de Apnea Obstrutiva do Sono (SAOS) caracterízase por ronquidos e episodios repetidos de obstrución da vía aérea superior durante o sono, chegando a producir apneas. Pode ser:

- Obstrutiva: Ausencia ou redución >90% do sinal respiratorio de >10", en presenza de esforzo respiratorio.
- Central: Ausencia ou redución >90% do sinal respiratorio de >10", en ausencia de esforzo respiratorio.
- Mixta: Evento respiratorio de inicio central e final obstrutivo.
- Hipoapneas: Redución de >30 e <90% do sinal respiratorio de >10" ou desaturación >3% e/ou un microespertar no EEG.

A prevalencia de SAOS na poboación xeral é do 6%. Pódese diagnosticar por presenza de somnolencia diúrna e está relacionada con trastornos cognitivo-conductuais, respiratorios, cardíacos, metabólicos ou inflamatorios.

TRASTORNOS DO MOVEMENTO RELACIONADOS CO SONO:

Os movementos das pernas adoitan producirse mentres durmimos e obedecen a múltiples causas. Alén do Síndrome de Pernas Inquietas (SPI), merece especial mención o Trastorno do Comportamento do Sono REM (TCSR), que se caracteriza por movementos simples ou complexos das extremidades, con vocalizacións e as veces con violencia que pode danar ao compañeiro de cama. Estes trastornos afectan ao 1% da poboación maior de 60 anos.

OUTROS TRASTORNOS DO SONO:

Trastornos do ritmo circadiano sono-vixilia: Desacoplamento entre o patrón do sono e o horario socialmente aceptábel para durmir, por exemplo o jet-lag.

Parasomnias: Comportamentos ou fenómenos anormais que aparecen durante o sono. Clasifícanse segundo a fase do sono na que aparecen e segundo a súa semioloxía.

Hipersomnias: Caracterizadas fundamentalmente por somnolencia diúrna excesiva, por exemplo a narcolepsia.

PREGUNTAS DE ORIENTACIÓN:

- Ten a sensación de que lle custa durmir ou de espertarse pola noite e ao erguerse parecerlle non ter desfrutado dun sono reparador?

PREGUNTAS DE APROXIMACIÓN:

- A que hora se adoita deitar e erguer?
- Ten problemas para conciliar o sono?
- Cantas veces esperta durante a noite?
- Se esperta durante a noite, ten problemas para conciliar o sono?
- Canto tempo precisa durmir para funcionar correctamente?
- O seu horario de traballo é cambiante?
- Cre que o feito de espertar ou non poder durmir inflúe no seu funcionamento durante o día, por exemplo na súa capacidade de concentración, atención ou memoria?

POSÍBEIS DIAGNÓSTICOS:

INSOMNIO

Traballo por quendas

Malos hábitos do sono

- Ronca ate o punto de molestar a outras persoas, deixa de respirar mentres dorme e durante o día dórmese con excesiva facilidade?

Proba do estudo/sondaxe do SAOS: OSA 50.
Escala de somnolencia de Epworth.

SAOS

Hipersomnia primaria

- Tivo a sensación ou comentáronlle que mentres dorme se move, fala, berra, caese ou sae da cama?

- Ten unha necesidade imperiosa de mover as pernas con sensación de dor ou malestar cando se atopa inmóbil, sentado ou deitado?
- A súa parella di que move as pernas ou que lle dá patadas mentres dorme?
- É vostede consciente de berrar, falar, xesticular, dar patadas ou comer mentres dorme?

SÍNDROME DE PERNAS

INQUIETAS

Parasomnias

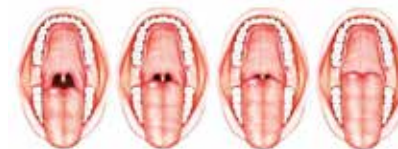
SÍNTOMAS E SIGNOS MÁIS FRECUENTES DO SAOS:

Síntomas e signos frecuentes:

- Ronquidos fortes.
- Apneas presenciais.
- Excesiva somnolencia diúrna.
- Sono non reparador.
- Pescozo ancho e curto.
- Obesidade.
- Episodios asfícticos nocturnos.
- Espertar frecuente.
- Nicturia.
- Cefalea matutina.
- Hipertensión arterial.

Anamneses e exploración física básica:

- Antecedentes de interese (especialmente cardiopulmonares).
- Clínica relacionada coa somnolencia (escala de Epworth).
- Hábitos do sono (horario, sesta, hixiene do sono).
- Variábeis antropométricas (IMC, perímetro abdominal e de pescozo).
- Distancia hioides-mandíbula (pescozo curto).
- Exploración ORL básica: obstrución nasal, hipertrofia amígdalas ou úvula, padal brando longo, graos de Mallampati (debuxo), exame maxilar e mandíbula (retro-micrognata), calidade da mordedura.
- Auscultación cardiopulmonar.
- Tensión arterial.

Clase I Clase II Clase III Clase IV

Clase I (visíbel padal brando, cavum, úvula e pilares).

Clase II (visíbel padal brando e úvula).

Clase III (visíbel padal brando e base úvula).

Clase IV (só padal duro).

ESCALA DE SOMNOLENCIA Epworth:

Con que frecuencia está somnolento ou queda durmido en cada unha das seguintes situacións? Aplique a escala:

0: nunca; 1: baixa frecuencia; 2: moderada frecuencia; 3: alta frecuencia.

Situación	Puntuación
1. Sentado e lendo.	0 1 2 3
2. Mirando a televisión.	0 1 2 3
3. Sentado nun lugar público (ex: cine, reunión).	0 1 2 3
4. Viaxando como un pasaxeiro nun coche durante 1 hora.	0 1 2 3
5. Descansando pola tarde cando as circunstancias o permiten.	0 1 2 3
6. Sentado e conversando con alguén.	0 1 2 3
7. Sentado nun ambiente tranquilo despois de comer (sen alcohol).	0 1 2 3
8. Nun coche, mentres está parado uns minutos polo tráfico.	0 1 2 3

OSA 50 Screening Questionnaire:

		Si e un SI, PUNTUACIÓN:
Obesidade	Perímetro abdominal: Home > 102 cm ou Muller > 88 cm	3
Ronquidos	Os seus ronquidos molestaron algunha vez a outras persoas?	3
Apneas	Díxolle alguén que vostede para de respirar mentres dorme?	2
50	Te 50 anos ou mais?	2
>5 Sospeita SAOS		Total: ___/10 puntos

CRITERIOS DIAGNÓSTICOS

INSOMNIO:

International Classification of Sleep Disorders (ICSD-3).

Teñen que cumprirse os criterios da A a F:

- A.** O paciente, o pai ou o cuidador do paciente observa un ou máis dos seguintes:
1. Dificultade pra conciliar o sono.
  2. Dificultade pra manter o sono.
  3. Espertar antes do desexado.
  4. Resistencia a irse a cama no momento axeitado.
  5. Dificultade para durmir sen a intervención dos pais ou cuidadores.
- B.** Os pacientes, os pais ou os cuidadores do paciente observan un ou máis dos seguintes síntomas relacionados coa aparición da dificultade do sono nocturno:
1. Fatiga ou malestar.
  2. Problemas de atención, de concentración ou deterioro da memoria.
  3. Diminución do rendemento laboral, académico ou social.
  4. Estado de ánimo perturbado/irritabilidade.
  5. Somnolencia diúrna.
  6. Problemas da conduta (por exemplo: hiperactividade, impulsividade, agresividade).
  7. Diminución da enerxía/iniciativa.
  8. Propensión a erros/accidentes.
  9. Preocupación sobre o sono ou insatisfacción co sono.
- C.** As queixas sobre o sono/vixilia non poden explicarse unicamente pola perda de oportunidades para durmir ou por circunstancias inaxeitadas (ruído, temperatura ou luz no dormitorio).
- D.** A alteración do sono e os síntomas diúrnos asociados prodúcense como mínimo 3 veces á semana.
- E.** A alteración do sono e os síntomas diúrnos asociados estiveron presentes durante 3 meses como mínimo.
- F.** A afectación do equilibrio sono/vixilia non se explica con maior claridade por ningún outro trastorno do sono.

SAOS:

Sospeita Baixa	Sospeita Media	Sospeita Alta
Ronquidos + apneas observadas	Ronquidos + apneas observadas e/ou Epworth 12-15	Ronquidos + apneas observadas e/ou Epworth 12-15
Non somnolencia	e/ou IMC >30	e/ou IMC >30
Non comorbidade CV	Non comorbidade CV	e/ou comorbidade CV

Sospeita de SAOS: derivar á Unidade do Sono, onde farán a Polisomnografía (PSG) e estudo do caso.

Índice de apneas + hipoapneas por hora de sono (IAH) >5:

- Leve: IAH = 5-14,9
- Severo: IAH ≥ 30
- Moderado: IAH = 15-29,9

SÍNDROME DE PERNAS INQUIETAS:

- 1.** Ten ou tivo algunha vez repetidas molestias ou sensacións desagradábeis nas pernas cando está sentado ou deitado? Si Non

3. Cando estas sensacións ou movementos aparecen, melloran ou desaparecen cando se ergue e camiña, e mentres está camiñando? Si Non

- 2.** Ten ou tivo algunha vez un impulso repetido ou unha necesidade de mover as pernas cando está sentado ou deitado? Si Non

4. Cando ten estas sensacións ou movementos, son peores pola tarde ou pola noite? Si Non

Cando algún valor da positivo: sospeita. Continuar as preguntas e derivar a Unidade do Sono.

5. Durante os últimos 12 meses, con que frecuencia de promedio, sentiu a necesidade irresistible de mover as pernas, normalmente pola tarde ou noite, mentres está descansando, sentado ou deitado?

- En ningún momento nos últimos 12 meses
- Todos os días / noites
- 4-5 días / noites á semana
- 2-3 días / noites á semana
- 3-5 días / noites ao mes
- Con menos frecuencia

6. Considerando algún momento no que teña estes síntomas, como son de molestos para vostede?

- Extremadamente molestos
- Moderadamente molestos
- Un pouco molestos
- Nada molestos

7. En xeral e non necesariamente en relación coas preguntas anteriores, con que frecuencia durme mal?

- Cada noite
- 3-5 noites / semana
- 4-5 noites/sem.
- Con menos frecuencia
- 2-3 noites/sem.
- Nunca

INSOMNIO:

Terapia cognitivo-conductual:

- Hixiene do sono.
- Técnica de control de estímulos.
- Restrición do tempo na cama.
- Preocupación construtiva.
- Técnicas de relaxación.

Fármacos:

- Os ansiolíticos/hipnóticos: utilízalos o menor tempo posíbel e a menor dose efectiva. Recomendado: non máis de 4-6 semanas.
- Vida media intermedia (6-24h): lorazepam (inicio da acción intermedio), lormetazepam (inicio da acción rápido).
- Melatonina (so en > 55 anos).
- Non en SAOS.

Coidados:

- Evitar a excesiva somnolencia diúrna.
- Prevención das caídas (si nicturia ou simultaneidade do uso de antidepressivos, hipotensores ou outros fármacos sobre o SNC).
- Control de hiperexcitabilidade e ansiedade diúrna.
- Advertir dos riscos do consumo prolongado (tolerancia e dependencia).
- Retirada de fármacos gradual para evitar efecto rebote ou síndrome de abstinencia (reducir cada 2 semanas entre un 10-25% da dose diaria).

TRASTORNOS RESPIRATORIOS DO SONO:

- Hixiene do sono.
- Evitar o sobrepeso/obesidade.
- Cese do tabaco.
- Abandono do alcohol.
- Desaconsellar o uso de fármacos sedantes.

CPAP (*Continuous Positive Airway Pressure*):

Actúa como apoio neumático da vía aérea orofarínxea, evitando o seu colapso; aumenta a capacidade residual funcional pulmonar e evita o desprazamento cefálico do contido abdominal.

Coidados:

- Facilitar a comodidade ao paciente.
- Control da pel, especialmente das prominencias corporais, por se apareceran signos de presión.
- Control de efectos adversos (irritación ocular, ansiedade, lesión da mucosa bucal, nasal, traqueal ou farínxea).
- Evitar interrupcións innecesarias e permitir períodos de repouso.
- Crear un ambiente tranquilo e de apoio.
- Axuste do dispositivo adecuado e evitar grandes fugas de aire (valorase na Unidade do Sono).

HIXIENE DO SONO

Mantén un sono regular: déitase e érgete a mesma hora. Mantén unha mesma rutina antes de deitarse.

Evita comidas pesadas ou copiosas, moi doces ou pican-tes 4 horas antes de durmir. E preferíbel comer lixeiro pola noite. Evita tamén ir con sede a durmir.

Evita o tabaco e as bebidas alcohólicas 4 horas antes de durmir.

Evita as bebidas con cafeína 6 horas antes de deitarte (café, té, refrescos e chocolate).

Establece uns hábitos relaxantes antes de deitarte, como ler ou escoitar música suave e evita o uso de pantallas.

Reduce a luz ou ruído externo

Practica exercicio con regularidade pero evita facelo 3 horas antes de deitarte.

Dorme nun lugar cómodo e acoledor. Inclúe unha hora de tranquilidade antes de deitarte.

Mantén unha temperatura agradábel e unha boa ventila-ción no dormitorio.

Evita as sestax longas, non durmir máis de 30 minutos diurnos ao día.

O dormitorio é só para durmir ou sexo. Evita alí o traballo ou o ocio en xeral.

Se non podes durmir despois de 20 minutos, érgete e fai algo tranquilo ou aburrido até que esteas cansado, despois volve a intentalo.

<http://canalsalut.gencat.cat/dormirsaludable/>